

Církevní správa v českých zemích v pozdním středověku a její písemnosti I.

Podzim 2015 – jaro 2016

Sylabus semináře a základní bibliografie.

Mgr. Petr Elbel, PhD.

Základní příručky a shrnující studie:

Jaroslav KADLEC, *Přehled českých církevních dějin*, I-II, Praha 1994-1995².

Václav MEDEK, *Cesta české a moravské církve staletími*, Praha 1982.

TÝŽ, *Osudy moravské církve do konce 14. věku, I. díl dějin olomoucké arcidiecéze*, Praha 1971.

Bohumil ZLÁMAL, *Příručka českých církevních dějin*, I-IV, Olomouc 2005-2008.

Jan JANÁK - Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989 (se zvláštní kapitolou o církevní správě); rozšířené druhé vydání Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích (od počátků státu po současnost)*. Praha 2005.

Zdeněk BOHÁČ, *Mapy k územnímu vývoji české a moravské církevní provincie*, in: Historická geografie. Sborník příspěvků k dějinám osídlení 28, 1995, s. 183-190.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Vyvrcholení církevně-správního vývoje Čech v době Jana z Jenštejna*, in: Sborník Jenštejn 1977, Brandýs n. L. - Stará Boleslav b. d., s. 59-73.

TÁŽ, *Písemnosti církevní správy pražské (arci)diecéze v pozdním středověku*, AUC - Phil. et hist. 1999, 2, Z pomocných věd historických XV, s. 27-38.

TÁŽ, *Svět české středověké církve*, Praha 2010 (výbor autorčiných studií k církevním dějinám, částečně i k dějinám správy).

TÁŽ, *Biskup Jan IV. z Dražic (1301-1343)*, Praha 1992.

TÁŽ, *Arnošt z Pardubic. Arcibiskup, zakladatel a rádce*, Praha 2008.

TÁŽ, *Počátky avignonského papežství a české země*, Praha 2013.

PODZIMNÍ SEMESTR 2010

(1) 5. 10. 2015

Úvod

Seminář: Úvodní slovo, seznámení se základní literaturou, podmínkami zápočtu, rozdělení referátů.

Raný a vrcholný středověk

Přednáška: Vývoj církevní správy v českých zemích v raném a vrcholném středověku (do první poloviny 14. století).

Literatura:

František HRUBÝ, *Církevní zřízení v Čechách a na Moravě od konce X. do konce XIII. století a jeho poměr ke státu*, ČČH 22, 1916, s. 17-53, 257-258, 385-421; 23, 1917, s. 38-73.

Zdeněk FIALA, *Správa a postavení církve v Čechách od počátku 13. do poloviny 14. století*, SH 3, 1955, s. 64-88.

Rostislav NOVÝ, *Listiny pražských biskupů 11.-14. století*, Praha 1960 (Acta Phil. et Hist. 5).

Jaroslav V. POLC, *Církevní správa v Čechách do poloviny 14. století*, in: Česká církev v dějinách, Praha 1999, s. 29-81 (přetisk ze sborníku Tisíc let pražského biskupství, Řím 1973, s. 17-60).

Libor JAN, *Počátky moravského křesťanství a církevní správa do doby husitské*, in: XXVII. Mikulovské sympozium. Vývoj církevní správy na Moravě. 9.-10. října 2002, edd. Emil Kordiovský – Libor Jan, Brno 2003, s. 7-20.

(2) 12. 10. 2015

Arcibiskup a biskup I – potestas ordinis

Přednáška: Rozlišení biskupské moci na *Potestas ordinis* a *potestas iurisdictionis*.

Potestas ordinis - světití moc: mimo oblast církevní správy v užším pojetí. Jednotlivé činnosti, vyplývající ze světití moci: svěcení kleriků všech stupňů, svěcení kostelů, posvátných olejů atd. **Vikáři in pontificalibus (světití biskupové, koadjutoři). Svěcení kleriků:** průběh svěcení, související písemnosti, dochované prameny.

Seminář: seznámení s dochovaným **rejstříkem svěcenců pražské arcidiecéze** z konce 14. a počátku 15. století, možnosti a metody využití tohoto pramene.

Edice pramenů a literatura:

Liber ordinationum cleri 1395-1416, ed. Antonín Podlaha, Praha 1922.

Eva DOLEŽALOVÁ, *Teorie a praxe svěcení kleriků v předhusitských Čechách*, AUC - Phil. et hist. 1999, 2, Z pomocných věd historických XV, s. 171-182.

TÁŽ, *Eine vorläufige quantitative Auswertung der Ordinationsliste von Klerikern in der Prager Erzdiözese (1395-1416)*, in: Geist, Gesellschaft, Kirche im 13.-16. Jahrhundert, Praha 1999, s. 215-222.

TÁŽ, *Svěcení duchovních v pozdním středověku*, in: Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII-XV. Kolektivní monografie, ed. Pavel Krafl, Praha 2008, s. 591-595.

TÁŽ, *Svěcenci pražské diecéze 1395–1416*, Praha 2010.

(3) 19. 10. 2015

Arcibiskup a biskup II – potestas iurisdictionis

Diecézní zákonodárství, statuta a synody I

Přednáška: Potestas iurisdictionis - jurisdikční moc. Rozdílná míra aktivní činnosti jednotlivých biskupů v církevní správě diecéze - odraz individuality jednotlivých biskupů. Celková tendence - postupné předávání církevně správních kompetencí zástupným úřadům: rozdíl v pražské, olomoucké a litomyšlské diecézi. Soudnictví biskupů a jeho postoupení zástupným úřadům (upozornění na četná ustanovení biskupů delegovanými soudci v kauzách, souzených římskou kurií - tyto případy nespádají do řádného diecézního soudnictví). **Zákonodárství biskupů** - až do konce středověku takřka výhradní doména biskupů, až na výjimky nesvěřovaná zástupným úřadům. **Diecézní či provinciální synody**, s nimi spojené písemnosti, především **diecézní resp. provinciální statuta**.

Seminář: Seznámení s **edicemi synodálních statut**. Četba a rozbor vybraných partií z **provinciálních statut Arnošta z Pardubic**, a ze **synodálních statut Václava Králíka z Buřenic z roku 1413**. Možnosti a metodologická úskalí využití těchto pramenů při studiu dějin středověké církve a společnosti.

Edice pramenů a literatura:

Jaroslav V. POLC - Zdeňka HLEDÍKOVÁ (ed.), *Pražské synody a koncily předhusitské doby*, Praha 2002.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Kodifikační úloha synodálních statut v českém prostředí předhusitské doby*, in: Velké kodifikace I. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 5. až 8. září 1988, ed. Miloslav Doležal a Valentin Urfus, Praha 1989, s. 103-116.

Jaroslav V. POLC, *Kapitoly z církevního života Čech podle církevního zákonodárství*, in: *Pražské arcibiskupství 1344-1994*. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi, ed. Zd. Hledíková a J. V. Polc, Praha 1994, s. 30-57.

Pavel KRAFL (ed.), *Synody a statuta olomoucké diecéze období středověku*, Praha 2003; druhé doplněné vydání Praha 2014.

TÝŽ, *Neznámá synodální statuta olomoucké diecéze z roku 1282*, in: Ad vitam et honorem Jaroslao Mezník. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi žáci a přátelé k

pětasedmdesátým narozeninám, edd. Tomáš Borovský – Libor Jan – Martin Wihoda, Brno 2003, s. 101-104.

TÝŽ, *Synodální statuta olomoucké a pražské diecéze (Stav a možnosti historické práce)*, ČMM 116, 1997, s. 99-106.

TÝŽ, *Diecézní zákonodárství na Moravě v prvním půlstoletí po vzniku české církevní provincie*, MHB 7, 2000, s. 109-132.

TÝŽ, *Vyškovská synodální statuta (1413)*, PHS 35, 2000, s. 67-83.

TÝŽ, *Církevní právo ve středověké olomoucké diecézi*, in: Średniowiecze polskie i powszechnie, I, ed. Idzi Panic, Katowice 1999, s. 118-133.

TÝŽ, *Církevní právo v Čechách a na Moravě ve 13.-15. století*, in: Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII-XV. Kolektivní monografie, ed. Pavel Krafl, Praha 2008, s. 81-123.

Stanislaw BYLINA, *Statuty synodalne jako instrument chrystianizacji wsi w późnym średniowieczu*, in: Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII-XV. Kolektivní monografie, ed. Pavel Krafl, Praha 2008, s. 271-284.

(4) 26. 10. 2015

Centrální zástupné úřady biskupa v pražské arcidiecézi I

Přednáška: **Vznik a vývoj oficialátu a generálního vikariátu** v pražské arcidiecézi, vzájemný poměr těchto úřadů, rozdělení kompetencí v oblasti soudnictví. Písemnosti vedené těmito úřady - dochované i nedochované.

Edice pramenů a základní literatura:

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim, I-X, ed. Josef Emler, Praha 1893-1901.

Libri erectionum archidioecesis Pragensis saec. XIV et XV, I-VII, edd. Kliment Borový - Antonín Podlaha - Josef Pelikán, Praha 1875-1879, 1927, 2001.

Soudní akta konzistoře pražské, I-VII, ed. Ferdinand Tadra, Praha 1893-1901.

Božena KUBÍČKOVÁ, *K počátkům pražského oficialátu*, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 5, 1932, s. 391-479.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Z diplomatické praxe pražského oficialátu ve druhé polovině 14. století*, SAP 22, 1972, s. 135-162.

TÁŽ, *Úřad generálních vikářů pražského arcibiskupa v době předhusitské*, Praha 1971.

TÁŽ, *Z dějin církevního soudnictví doby předhusitské. (Soudní agenda pražského arcibiskupství)*, Zápisky katedry československých dějin a archivního studia 5, 1961, s. 43-59.

TÁŽ, *Soudní akta generálních vikářů*, SAP 16, 1966, s. 157-171.

TÁŽ, *Několik zlomků soudních písemností z církevní praxe druhé poloviny 14. a počátku 15. století*, Táborský archiv 12, 2003-2004, s. 25-52.

TÁŽ, *Das schriftliche Vermächtnis der kirchlichen Gerichte in der mittelalterlichen Prager Diözese*, in: La diplomacia dei documenti giudiziari (dai placiti agli acta - secc. XII-XV). Bologna, 12-15 settembre 2001, X congresso internazionale, Roma - Città del Vaticano 2004, s. 499-520.

TÁŽ, *Zápisy z manželských sporů – nepovšimnutý pramen 15. století*, in: Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petráně, edd. Zdeněk Beneš – Eduard Maur – Jaroslav Pánek, Praha 1991, s. 79-93.

Božena KOPIČKOVÁ, *Manželské spory žen pozdního středověku v protokolech ústředních církevních úřadů v Praze*, in: Žena v dějinách Prahy. Sborník příspěvků z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies 1993, edd. Jiří Pešek – Václav Ledvinka, Praha 1996 (Documenta Pragensia, 13), s. 57-65.

Věra JENŠOVSKÁ, *Kancelářská „registra“ Pražské konsistoře v archivu kapitoly sv. vítské*, Folia Diplomatica 13, 1965, s. 25-29.

Adolf KALNÝ, *Soudní spis jako notářský instrument*, Archivum Trebonense 91, Třeboň 1991, s. 1-6.

(5) 2. 11. 2015

Centrální zástupné úřady biskupa v pražské arcidiecézi II

Seminář: Práce s edicemi konfirmačních knih pražských generálních vikářů. Četba a rozbor vybraných ukázek. Možnosti využití těchto pramenů.

(6) 9. 11. 2015

Centrální zástupné úřady biskupa v pražské arcidiecézi III

Seminář: Práce s edicemi soudních akt pražských generálních vikářů a s pozůstatky úřední agendy předhusitských pražských oficiálů. Četba a rozbor vybraných ukázek. Možnosti využití těchto pramenů.

(7) 16. 11. 2015

Centrální zástupné úřady biskupa v pražské arcidiecézi IV

Seminář: Práce s edicemi erekčních knih pražských arcibiskupů a jejich generálních vikářů. Četba a rozbor vybraných ukázek. Možnosti využití těchto pramenů.

(8) 23. 11. 2015

Úřad korektora kléru v pražské arcidiecézi

Přednáška: Úřad korektora kléru, specializovaného trestního soudce duchovenstva, v předhusitské pražské arcidiecézi (specifikum pražské arcidiecéze v celoevropském kontextu). Vznik a vývoj úřadu v době předhusitské, písemnosti vzešlé z činnosti úřadu, dochovaná akta korektorů kléru.

Seminář: seznámení s dosud nenahrazenou regestovou „edicí“ korektorských akt. Možnosti a metodická úskalí využití tohoto pramene.

Edice pramenů a základní literatura:

Antonín PODLAHA, *Akta korektorů duchovenstva diecéze pražské z let 1407-1410*, Praha 1921.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Korektoři kléru pražské diecéze*, PHS 16, 1971, s. 71-111.

Jan ADÁMEK, *Korektor kléru arcidiecéze pražské jako trestní soudce*, in: *Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII-XV*. Kolektivní monografie, ed. Pavel Krafl, Praha 2008, s. 343-351.

TÝŽ, *Řeholníci a úřad korektora kléru na počátku 15. století*, in: *Historia monastica I*. Sborník z kolokvií a konferencí pořádaných v letech 2002-2003 v cyklu „Život ve středověkém klášteře“, ed. Dušan Foltýn – Kateřina Charvátová – Petr Sommer, Praha 2005 (*Colloquia mediaevalia Pragensia*, 3), s. 97-102.

TÝŽ, *Akta korektorů kléru z let 1407-1410 a plzeňský děkanát*, in: *Historická dílna I*. Sborník příspěvků přednesených v roce 2006, edd. Štěpánka Karlová – Veronika Lišková – Jiří Stočes, Plzeň 2006, s. 44-54.

TÝŽ, *Obyvatelé města Písku v aktech korektora kléru pražské diecéze: k vyšetřování písecké vraždy v roce 1407*, in: *Prácheňské muzeum v Písku v roce 2010*, Písek 2011, s. 43-49.

(9) 30. 11. 2015

Úřad inkvizitora hereticae pravitatis

Přednáška: Úřad inkvizitora hereticae pravitatis v předhusitské pražské arcidiecézi a boj církve proti valdenské herezi. Písemnosti, vzešlé z činnosti úřadu.

Seminář: seznámení s edicemi dochovaných inkvizičních protokolů a jejich zlomků z předhusitské pražské arcidiecéze, četba a rozbor ukázek.

Edice pramenů a základní literatura:

Alexander PATSCHOWSKY (ed.), *Quellen zur böhmischen Inquisition im 14. Jahrhundert*, Weimar 1979.

TÝŽ, *Die Anfänge einer Ständigen Inquisition in Böhmen*, Berlin - New York 1975.

Ivan HLAVÁČEK, *Zur böhmischen Inquisition und Häresiebekämpfung um das Jahr 1400*, in: *Häresie und vorzeitige Reformation im Spätmittelalter*, Hrsg. František Šmahel, München 1998, s. 109-131.

(10) 7. 12. 2015

Centrální zástupné úřady litomyšlských a olomouckých biskupů

Přednáška: Zástupné úřady litomyšlských biskupů. Vývoj **oficialátu a generálního vikariátu v olomoucké diecézi** od jejich počátků až do husitství. Písemnosti vznikající v kanceláři olomouckých generálních vikářů a oficiálů v době předhusitské: dochované listiny, v pramenech doložené anebo alespoň předpokládané, avšak nedochované knihy.

Seminář: Ukázky písemností olomouckých generálních vikářů a oficiálů.

Základní literatura:

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Litomyšlské biskupství*, in: *Litomyšl. Duchovní tvář českého města*, ed. Milan Skřivánek, Litomyšl 1994, s. 29-52.

Miloš KOUŘIL, *Der Olmützer Bischof Bruno von Schauenburg und der Deutsche Orden*, in: *Acht Jahrhundert Deutschen Ordens in Einzeldarstellungen*, Bad Godesberg 1967, s. 143-151 (zabývá se počátky generálního vikariátu a oficialátu v olomoucké diecézi, jež souvisí s působením německých rytířů v Brunových službách).

Jan BISTŘICKÝ, *Urkunden des Olmützer Generalvikariats in der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts*, *Folia diplomatica* 1, 1971, s. 41-48.

Jiří DOLEŽEL, *Příspěvek k dějinám unínské fary – konfirmační listina z roku 1411 (K moravským konfirmačním písemnostem na farní benefícia 13.-15. věku)*, in: *Vlastivědná ročenka Státního okresního archivu Blansko 1994*, Blansko 1995, s. 5-25.

Petr ELBEL, *Oficialát v olomoucké diecézi ve středověku (od počátků v 50. letech 13. století do 50. let 15. století)*, in: *Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII-XV*. Kolektivní monografie, ed. Pavel Krafl, Praha 2008, s. 324-342.

(11) 14. 12. 2015

Zápočtová hodina

Seminář: Klauzurní práce – překlad a rozbor dvou kratších textů z konfirmačních knih a ze soudních akt pražských generálních vikářů.

JARNÍ SEMESTR 2015

(12)

Opakování z podzimního semestru. Biskupská kapitula

Seminář: Opakování.

Přednáška: Role biskupské kapituly v mimořádné správě diecéze v době předhusitské. Volební právo kapitul, role kapitul v období sedisvakance – úřad volených administrátorů *sede vacante*, možnost obsazení dalších úřadů.

Základní literatura:

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Pražská metropolitní kapitula, její samospráva a postavení do doby husitské*, SH 19, 1972, s. 5-48.

Metoděj ZEMEK, *Das Olmützer Domkapitel. Seine Entstehung und Entwicklung bis 1600*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren-Schlesien 9, 1988, s. 66-86; 10, 1989, s. 28-88; 11, 1990, s. 72-91; 12, 1993, s. 49-73.

(13)

Arcijáhni a vizitace I

Přednáška: Role arcijáhnů v církevní správě předhusitské doby. Arcijáhenské vizitace a vizitace světského kléru obecně. Arcijáhni původně bezprostřední zástupci biskupa v církevní správě, a to pro teritorium svého arcijáhenství; pokles jejich významu v souvislosti se vznikem oficialátu a generálního vikariátu, ztráta rozsáhlých kompetencí v soudní oblasti. Oblasti činnosti arcijáhnů v pozdním středověku: určitá role při svěceních kleriků, a především **vizitační činnost. Arcijáhenské vizitace světského kléru v pražské a olomoucké diecézi v době předhusitské.** Písemnosti, vznikající ve spojitosti s vizitacemi, zejména **vizitační interrogatoria a vizitační protokoly.**

Edice pramenů a základní literatura:

Protocollum visitationis archidiaconatus Pragensis annis 1379-1382 per Paulum de Janowicz, archidiaconum Pragensem factae, edd. Zdeňka HLEDÍKOVÁ - Ivan HLAVÁČEK, Praha 1973.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Die Visitationen des weltlichen Klerus im vorhussitischen Böhmen*, Mediaevalia Bohemica 1/2, 1969, s. 249-274.

TÁŽ, *Česká vizitační interrogatoria do počátku 15. století*, ČSČH 16, 1968, s. 71-98.

TÁŽ, *Vizitace jihomoravských farností v polovině 14. století*, JM 6, 1970, s. 17-26 (s edicí zlomku vizitačního protokolu z olomoucké diecéze v příloze).

Pavel KRAFL, *Vizitační interrogatorium z olomouckého kodexu M II 130. Edice pramene*, in: *Querite primum regnum Dei. Sborník příspěvků k počtě Jany Nechutové*, edd. Helena Krmíčková – Anna Pumprová – Dana Růžičková – Libor Švanda, Brno 2006, s. 497-505.

(14–15)

Arcijáhni a vizitace II–III

Seminář: Dochované vizitační protokoly z pražské a olomoucké diecéze: četba a rozbor ukázek z vizitačního protokolu arcijáhna Pavla z Janovic a ze zlomku vizitačního protokolu olomoucké diecéze. Možnosti využití těchto pramenů.

Základní literatura:

Ivan HLAVÁČEK, *Několik příspěvků k poznání života v předhusitských Čechách*, Středočeský sborník historický 10, 1975, s. 151-172.

Brigitte RATH, *„De sacramentis, concubinato et ludo taxilorum...“*. *Über ein böhmisches Visitationsprotokoll aus dem 14. Jahrhundert*, in: *Von Menschen und ihren Zeichen. Sozialhistorische Untersuchungen zum Spätmittelalter und zur Neuzeit*, edd. Ingrid Matschneegg – Brigitte Rath – Barbara Schuh, Bielefeld 1990, s. 41-59.

František ŠMAHEL, *Ženy na okraji předhusitské společnosti. Konkubíny husitských farářů*, in: *TÝŽ, Mezi středověkem a reformací*, Praha 2002, s. 72-84.

Wojciech IWANŃCZAK, *Prostytucja w późnośredniowiecznej Pradze*, in: *Biedni i Bogaci. Studia z dziejów społeczeństwa i kultury*, Warszawa 1992, s. 95-104.

Martin NODL, *Vizitační protokoly a dějiny každodenního života*, in: *Historia monastica I. Sborník z kolokvií a konferencí pořádaných v letech 2002-2003 v cyklu „Život ve středověkém klášteře“*, ed. Dušan Foltýn – Kateřina Charvátová – Petr Sommer, Praha 2005 (*Colloquia mediaevalia Pragensia*, 3), s. 55-67.

TÝŽ, *Čas a minulost ve vnímání vesničanů pozdněstředověkých Čech*, LF 121, 1998, s. 255-275.

TÝŽ, Morová epidemie na Rakovnicku v roce 1380. Modelová studie k životu farního kléru, in: *Facta probant homines*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, edd. Ivan Hlaváček – Jan Hrdina, Praha 1998, s. 301-310.

Zdena WIENDLOVÁ, Geografický horizont středočeských vesničanů na konci 14. století, ČČH 93, 1995, s. 65-85.

TÁŽ, *Geografická mobilita farního kléru na základě vizitačního protokolu pražského arcijáhna Pavla z Janovic 1379-1382*, ČNM 164, 1995, s. 1-5.

(16)

Církevní správa na nejnižším stupni. Děkanáty a farnosti

Přednáška: Venkovští děkani, jejich omezené kompetence a úkoly v církevní správě, **děkanátní konvokace** jako komunikační prostředek diecézního centra s faráři. Církevní správa farností, role laiků ve správě zádušního jmění.

Seminář: Seznámení s písemnostmi vzešlymi ze správy zádušního jmění farních kostelů.

Základní literatura:

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Venkovské děkanáty ve středověkých Čechách*, in: *Pocta Karlu Malému k 65. narozeninám*, ed. Jaroslav Soukup, Praha 1995, s. 112-123.

Petr JOKEŠ, *Děkanátní zřízení na středověké západní a jihozápadní Moravě (od počátku do roku 1419)*, in: *Časopis Matice moravské* 128, 2009, s. 107-125.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Farní síť ve středověkých Čechách a možnosti jejího studia*, in: *Církevní topografie a farní síť pražské církevní provincie v pozdním středověku*, edd. Blanka Zilynská – Jan Hrdina, Praha 2007 (*Colloquia mediaevalia Pragensia*, 8), s. 23-32.

Eva DOLEŽALOVÁ – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Die Erforschung der Entstehung und Ausprägung des Pfarreinetzes bis zum Beginn der hussitischen Revolution in der tschechischen Geschichtswissenschaft*, in: *Pfarreien im Mittelalter. Deutschland, Polen, Tschechien und Ungarn im Vergleich*, ed. Nathalie Kruppa – Leszek Zygmier, Göttingen 2008 (*Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte*, 238; *Studien zur Germania Sacra*, 32), s. 83-98.

Petr JOKEŠ, *Farní organizace na středověké západní Moravě*, Brno 2011.

Rostislav NOVÝ, *K sociálnímu postavení farského kléru v Čechách v době předhusitské*, SH 9, 1962, s. 137-192.

Blanka ZILYNSKÁ, *Záduší*, in: *Facta probant homines*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, edd. Ivan Hlaváček – Jan Hrdina, Praha 1998, s. 535-548.

Pavel PUMPR, *Farní duchovenstvo*, in: *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*, edd. Bronislav Chocholáč – Tomáš Borovský – Pavel Pumpr, Brno 2007, s. 194-228.

(17)

Pastorace městského a venkovského obyvatelstva

Přednáška: Podobnosti a rozdíly v pastoraci předhusitských měst a venkova: role faráře a nižšího duchovenstva – kazatelů, kaplanů, oltářníků – v pastoraci, charakteristika středověkého kazatelství, náboženský život laiků, svátosti, církevní svátky a slavnosti, poutě, počátky zbožných bratrstev, znalost Bible a základních církevních dogmat, vývoj, rozšíření a funkce farních škol, gramotnost.

Seminář: Seznámení s písemnými i ikonografickými prameny středověké pastorace.

Výběrová literatura:

František ŠMAHEL, *Husitská revoluce. 1. Kořeny české reformace*, Praha 1996².

TÝŽ, Archeologické doklady středověké duchovní kultury, in: TÝŽ, *Mezi středověkem a reformací*, Praha 2002, s. 30-53.

TÝŽ, *Silnější než víra: magie, pověry a kouzla husitského věku*, in: TÝŽ, *Mezi středověkem a reformací*, Praha 2002, s. 30-53.

TÝŽ, *Nižší školy na Podblanicku a Vltavsku do roku 1526*, Sborník vlastivědných prací Podblanicka 19, 1978, s. 133-171.

TÝŽ, *Gramotnost lidových vrstev v Čechách ve 14. a 15. století*, in: TÝŽ, *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002, s. 54-71.

Stanislaw BYLINA, *Chrystianizacja wsi polskiej u schyłku średniowiecza*, Warszawa 2002.

Martin NODL, *Farář*, in: *Člověk českého středověku*, edd. František Šmahel – Martin Nodl, Praha 2002, s. 192-219.

TÝŽ, *Pronikání kanonického práva do českého prostředí, jeho recepce nařízením církve a rezistence laického prostředí vůči kanonickým předpisům*, in: *Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII-XV*. Kolektivní monografie, ed. Pavel Krafl, Praha 2008, s. 651-659.

TÝŽ, *Klerici, rektoři a scholárové*, in: *Pater familias*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Prof. Dr. Ivana Hlaváčka, edd. Jan Hrdina – Eva Doležalová – Jan Kahuda, Praha 2002, s. 299-311.

Zbožnost ve středověku, edd. Martin Nodl – Krzysztof Bracha – Jan Hrdina – Pawel Kras, Praha 2007 (*Colloquia mediaevalia Pragensia*, 6).

Hana PÁTKOVÁ, *Novoměstská zbožnost – kultovní činnost bratrstev a cechů na Novém Městě pražském ve středověku*, in: *Nové Město Pražské ve 14.-20. století*, Praha 1998, s. 93-103.

TÁŽ, *Bratrstvie ke cti Božie*, Praha 2000.

Jaroslav V. POLC, *Duchovní proudy v Čechách ve XIV. století*, in: *Jan Hus na přelomu tisíciletí*, edd. Miloš Drda – František J. Holeček – Zdeněk Vybíral, Tábor 2001 (*Husitský Tábor, Supplementum I*), s. 59-70.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Církev v českých zemích na přelomu 14. a 15. století*, in: *Jan Hus na přelomu tisíciletí*, edd. Miloš Drda – František J. Holeček – Zdeněk Vybíral, Tábor 2001 (*Husitský Tábor, Supplementum I*), s. 35-58.

(18)

Úpadek nebo růst?

Přednáška: **Kritika církve v Čechách** na přelomu 14. a 15. století. Názory české reformace na strukturu a fungování církve, reformní návrhy.

Seminář: Diskuze o stavu české církve v předvečer husitské revoluce. Byla česká reformace důsledkem hluboké krize české církve nebo byla umožněna prudkým rozvojem pastorační laiků v důsledku reformy církevního aparátu ve 14. století?

Základní literatura:

František ŠMAHEL, *Husitská revoluce II. Kořeny české reformace*, Praha 1996².

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Úpadek nebo růst? K situaci církve v Čechách ve 14. století*, in: *Traditio et cultus*, Praha 1993, s. 51-62.

(19)

Dopad husitské revoluce na katolickou církevní správu v Čechách

Přednáška: Dopad revolučních událostí na církevní úřady v Praze, likvidace oficiálního i jeho archivu při požáru arcibiskupského paláce a Malé Strany v bouřích po pražské defenestraci, exodus biskupské kapituly a úřadu generálních vikářů z Prahy do severních Čech. Konverze arcibiskupa Konráda z Vechty k utrakvismu a její dopad na církevní správu pražské arcidiecéze, volba **olomouckého biskupa** pražským administrátorem. Usídlení kapituly v Žitavě, proměny správní a soudní činnosti generálních vikářů během husitské revoluce,

postupná změna skladby úředních knih, **tzv. žitavská akta. Vznik úřadu administrátorů pod jednou** po roce 1434.

Seminář: Četba a rozbor ukázek z úředních knih pražské arcidiecéze z doby husitské revoluce (v tom i **rukopisné ukázky** z dosud nevydaných tzv. **žitavských akt**).

Základní literatura:

František ŠMAHEL, *Pražská církevní provincie ve víru husitské revoluce*, AUC-HUCP 31-1, 1991, s. 107-115.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Administrace pražské diecéze na sklonku první poloviny 15. století*, AUC-HUCP 31-1, 1991, s. 117-128.

Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990.

(20)

Katolická církevní správa pražské arcidiecéze za tzv. administrátorské doby

Přednáška: Vývoj **úřadu administrátorů pod jednou** v době poděbradské a jagellonské, proměny **tzv. administrátorských akt** - po stránce církevně správní i diplomatické (postupná geneze spisového principu).

Seminář: Četba a rozbor **rukopisných ukázek z administrátorských akt**.

Edice pramenů a literatura:

František ŠTĚDRÝ, *Rejstřík svěcenců na kněžství legáta sněmu basilejského Filiberta, biskupa kostnického* (sic!), SHK 5, 1904, s. 92-98, 139-143.

Blanka ZILYNSKÁ, *Biskup Filibert a české země*, in: Jihlava a basilejská kompaktáta. Sborník příspěvků z mezinárodního symposia k 555. výročí přijetí Basilejských Kompaktát, Jihlava 1992, s. 56-94.

TAŽ, *Svěcení kněžstva biskupem Filibertem v Praze v letech 1437-1439*, Documenta Pragensia. Sborník materiálů z archivu hlavního města Prahy 9, 1991, s. 361-388.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Administrace pražské diecéze na sklonku první poloviny 15. století*, AUC-HUCP 31-1, 1991, s. 117-128.

TÁŽ, *Registrum perceptorum a sigillo. Z agendy pražských administrátorů na konci 15. století*, AUC – Phil. et hist. 5, 1975, s. 89-104.

Antonín MAŘÍK, *K postavení katolické církve v Čechách v době poděbradské. Činnost katolických administrátorů za Jiřího z Poděbrad*, FHB 7, 1984, s. 101-195.

TÝŽ, *Odras činnosti administrátorů podjednou doby Jiřího z Poděbrad v západních Čechách*, Minulostí západočeského kraje 24, 1988, s. 169-204.

TÝŽ, *Administrátoři a svatovítská kapitula v době poděbradské. Úřad administrátorů podjednou a jeho představitelé*, SAP 51, 2001, s. 313-358.

TÝŽ, *Teritoriální rozsah katolické církevní správy v době Jiřího z Poděbrad na základě administrátorských akt*, AUC-Phil. et hist. 1999, 2, Z pomocných věd historických 15, s. 213-240.

TÝŽ - Veronika MACHÁČKOVÁ, *Praha v činnosti administrátorů podjednou v letech 1450-1550*, Documenta Pragensia. Sborník materiálů z archivu hlavního města Prahy 9, 1991, s. 407-415.

Veronika MACHÁČKOVÁ, *Církevní správa v době jagellonské (na základě administrátorských akt)*, FHB 9, 1985, s. 235-290.

Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.

(21)

Úvod do problematiky utrakvistické církevní správy a do organizace Jednoty Bratrské

Edice pramenů a literatura:

Josef TRUHLÁŘ (ed.), *Manuálník M. Václava Korandy t. ř. Rukopis bibliotéky klementinské*, Praha 1888.

- Jan J. ŘEHÁK, *Kutnohorské diarium biskupa Filipa Villanuovy*, Zprávy o zasedání Královské české společnosti nauk v Praze 1879, č. 5.
- Wacław Wławiwoj TOMEK, O církevní správě strany pod obojí v Čechách od r. 1415 až 1622, ČČM 22, 1848, s. 365-383, 441-468.
- Kamil KROFTA, *Boj o konzistoř pod obojí a jeho historický základ*, ČČH 17, 1911, s. 30-57 (kapitola Administrátoři a konzistoř strany pod obojí do polovice XVI. století).
- Rudolf URBÁNEK, *Věk Poděbradský. České dějiny III/1-4*, Praha 1915–1962.
- Ferdinand HREJSA, *Dějiny křesťanství v Československu*, II-IV, Praha 1947-1948.
- Noemi REJCHRTOVÁ, *Studie k českému utrakvismu, zejména doby jagellonské*, Habilitační práce ETF UK, Praha 1984 (strojopis; obsáhlá kapitola věnovaná církevní správě).
- Blanka ZILYNSKÁ, *Utrakvistická církevní správa a možnosti jejího studia*, AUC - Phil. et hist. 1999, 2, Z pomocných věd historických XV, s. 39-53.
- TÁŽ, *Synody v Čechách mezi Kostnicí a Tridentem*, in: Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII–XV. Kolektivní monografie, ed. Pavel Krafl, Praha 2008, s. 531-539.
- Jindřich MAREK, *Schriften des utraquistischen Konsistorium aus den Jahren 1471–1489 in der Nationalbibliothek der Tschechischen Republik. Prolegomena zur zukünftigen Studie über die utraquistische Kirchenverwaltung im Zeitalter der Jagiellonen*, in: Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII–XV. Kolektivní monografie, ed. Pavel Krafl, Praha 2008, s. 545-556.
- Pavel B. KŮRKA, *Volení a v obci vyhlášení? Vztah městské a zádušní správy v utrakvismu – základní přehled*, in: Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, edd. Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec, Praha 2006, s. 305-313.
- TÝŽ, *Volba faráře v utrakvismu a její kořeny*, in: Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII-XV. Kolektivní monografie, ed. Pavel Krafl, Praha 2008, s. 618-622.
- TÝŽ, *Kostelníci, úředníci, měšťané. Samospráva farnosti v utrakvismu*, Praha 2010 (Práce Historického ústavu AV ČR, Řada A - Monographia, 30).
- Augustin NEUMANN, *K dějinám moravských kališníků r. 1485*, Hlídka 49, 1932, s. 330–332.
- Petr ELBEL, *Správa utrakvistické církve na Moravě mezi husitskou revolucí a reformací*, in: Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14.-17. století, edd. Lenka Bobková – Jana Konvičná, Praha 2009 (Korunní země v dějinách českého státu, 4), s. 126-144.

(22)

Církevní správa olomoucké diecéze v době husitské, poděbradské a jagellonské

Přednáška: Dopad husitské revoluce na struktury katolické církve na Moravě. Podobnosti a odlišnosti s vývojem v Čechách. Podoba církevní správy diecéze od husitských válek až do počátku 16. století.

Seminář: Seznámení se s nevydanými úředními knihami olomoucké diecéze z druhé poloviny 15. století. Četba ukázky ze soudních akt olomoucké konzistoře.

Základní literatura:

Miloš KOURIL, *K církevním dějinám Moravy v letech 1400-1550*, in: Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska v letech 1400-1550, I, Úvodní svazek, ed. I. Hlobil - M. Perůtka, Olomouc 2002, s. 73-78.

TÝŽ, *Přehled dějin církevní správy na Moravě od husitství do josefínských reforem*, in: XXVII. Mikulovské sympozium. Vývoj církevní správy na Moravě. 9.-10. října 2002, edd. Emil Kordiovský – Libor Jan, Brno 2003, s. 21-30.

- Pavel KRAFL, *Moravská synodální statuta doby husitské*, AUC - Phil. et hist. 1999, 2, Z pomocných věd historických XV, s. 203-211.
- TÝŽ, *Moravské diecézní zákonodárství v druhé polovině 15. století*, in: XXVII. Mikulovské sympozium. Vývoj církevní správy na Moravě. 9.-10. října 2002, edd. Emil Kordiovský – Libor Jan, Brno 2003, s. 329-335.
- Blanka ZILYNSKÁ, *Synodální opatření proti husitům v diecézích širší střední Evropy*, in: Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, edd. Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec, Praha 2006, s. 265-289.
- Antonín ROUBIC, *Olomouc a basilejský koncil*, HT 8, 1985, s. 133-144.
- TÝŽ, *Olomoucké biskupství ve druhé polovině 15. století*, in: Morava na prahu nové doby, ed. F. Hýbl, Přerov 1995, s. 94-103.
- Tomáš BALETKA, *Olomoucké biskupství, jeho správa a písemnosti na přelomu 15. a 16. století*, AUC - Phil. et hist. 1999, 2, Z pomocných věd historických XV, s. 55-64.
- TÝŽ, *Olomoucké biskupství v době sedisvakance. Osoby a instituce ve víru vzájemných interakcí*, in: Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII-XV. Kolektivní monografie, ed. Pavel Krafl, Praha 2008, s. 540-544.
- TÝŽ, *Disiecta membra k církevní správě na Moravě v první polovině 16. století*, in: XXVII. Mikulovské sympozium. Vývoj církevní správy na Moravě. 9.-10. října 2002, edd. Emil Kordiovský – Libor Jan, Brno 2003, s. 125-131.
- TÝŽ, *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497–1540), jeho kancelář a správa biskupských statků*, SAP 54, 2004, s. 3-236.
- Petr ELBEL, *Husitské fary na Moravě ve světle citační listiny Jana Železného z února 1418. Příspěvek k poznání role šlechty v počátcích husitství na Moravě*, Časopis Matice moravské 124, 2005, s. 395-428.
- TÝŽ, *Zlomek olomoucké konfirmační knihy z let 1452-1455. Předběžné výsledky rozboru opomíjeného pramene k poznání církevní topografie, diecézní správy a konfesního soužití na Moravě po polovině 15. století*, in: Církevní topografie a farní síť pražské církevní provincie v pozdním středověku, edd. Blanka Zilynská – Jan Hrdina, Praha 2007 (Colloquia mediaevalia Pragensia, 8), s. 91-137.
- TÝŽ, „...abyste mi kněze dali, který rozdává tělo Boží a krev Boží podle smluv v Jihlavě učiněných...“. Korespondence Jana Tovačovského z Cimburka s olomouckou kapitulou ve věci utrakvistické farní správy v Hranicích – příspěvek k charakteru církevní správy moravských utrakvistů za episkopátu Pavla z Miličina (1434/35-1450), ČMM 128, 2009, s. 127-145.
- TÝŽ, *Kapitoly z dějin katolické církevní správy na Moravě v době husitské (1408–1457). Disertační práce*, Brno 2007 (publikováno na stránkách http://is.muni.cz/th/11148/ff_d).

(23)

Výhled do novověku

Přednáška: Nástup evropské reformace a katolické reformy: střet rozdílných principů v organizaci a v řízení církve. Proměny katolické církevní správy na tridentském koncilu.

Seminář: Závěrečná diskuze, zápočet.